

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

INFORMATION AND CONSULTING PROVISION SYSTEM IMPROVEMENT OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE

У статті визначено основні складові системи інформаційно-консультаційного забезпечення в аграрному секторі економіки країни. Виділено основні недоліки існуючих інформаційних систем галузі та описано засади її оптимізації. Запропоновано створення системи регіональних інформаційно-консалтингових центрів. Охарактеризовано роль в цьому процесі головних управлінь агропромислового розвитку. Визначено роль єдиного аграрного інформаційного середовища та автоматизованої інформаційно-аналітичної системи моніторингу агропромислового комплексу України у формуванні оновленої системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграріїв. Запропоновано окремо вивчити питання ефективності та результативності функціонування вітчизняної системи та регіональних служб інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери України.

Ключові слова: економічний механізм, інформаційно-консультаційне забезпечення, дорадництво, сільське господарство, підприємництво, території, розвиток.

The proposed article emphasizes the formation and development system importance of information and advisory support for agricultural producers in Ukraine. The main information and consulting (advisory) support system components in the country's economy agrarian sector have been determined. The information and consultation process components are characterized and the advisory services purpose in the agrarian sector of the economy is defined. The main existing information systems shortcomings of the agro-food complex are highlighted. It is noted that the effective mechanism construction of information and consultation support for agricultural producers requires streamlining the activities and integration of all relevant services both at the national level and at the regional level, regardless of the ownership forms management. The available information and consulting support system components for agricultural producers in Ukraine are characterized: advisory services, scientific support regional centers for agro-industrial production of Ukraine Agrarian Sciences National Academy, commercial agro-consulting firms – their tasks and shortcomings in their work. The organization principles of effective information and consulting activities are described. It is proposed to create a regional information and consulting centers system with their tasks indication of organizational, managerial and production nature. The main department's role in this process of agro-industrial development as centers for the relations coordination between farmers with state management bodies, information and consultation centers and the public is characterized. The single agrarian information environment role and an automated information and analytical system for monitoring the Ukraine agro-industrial complex in the information and consulting support updated system formation for agricultural commodity producers has been determined. It is proposed to separately study the issue of domestic system efficiency and effectiveness functioning and information and consulting support regional services for the Ukraine agrarian sphere.

Key words: economic mechanism, information and consulting support, consultancy, agriculture, entrepreneurship, territories, development.

УДК 659.235:004

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.87-3>

Карпій О.П.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри маркетингу і логістики,
Національний університет
«Львівська політехніка»

Михайлик В.І.

аспірант,
Львівський університет бізнесу та права

Karpii Olena

Lviv Polytechnic National University

Mykhailyk Vasyi

Lviv University of Business and Law

Постановка проблеми. Україна перебуває в довготривалому складному процесі формування системи інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарського виробництва, її державної підтримки, механізму регулювання та фінансування.

Нині ефективність аграрного сектору економіки країни поставлено в залежність від наявності достовірної та вчасної інформації щодо досягнень науково-технічного прогресу, правового, аналітичного забезпечення, досвіду та успішності конкурентів, ринків збуту, сучасних методів управління та маркетингу тощо.

Відсутність належної системи інформаційно-консультаційного забезпечення перешкоджає успішному розвитку сільськогосподарського виробництва та його конкурентоспроможному входу на світовий ринок, зростанню економіки країни та добробуту її населення. Потреба у формуванні відповідної системи є також однією із ключових умов євроінтеграційних процесів. Тому актуальність формування та розвитку системи

інформаційно-консультаційного забезпечення агровиробників в Україні зростає в рази.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування системи інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників та пошуку шляхів її удосконалення досліджували у своїх роботах М. Безкровний, О. Бородіна, О. Галич, А. Гура, Т. Кальна-Дубінюк, І. Криворучко, М. Кропивко, І. Кудінова, О. Недбалюк, А. Прощаликіна, Л. Рибак, І. Свиноус, О. Ульянченко, В. Хахула, Б. Хахула, Р. Шмідт, О. Шпичак, С. Щербина та інші.

Однак, зміни в суспільному розвитку країни та аграрного сектору потребують внесення відповідних змін і в налагодження роботи служб із інформаційно-консультаційного забезпечення аграріїв.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою написання запропонованого наукового дослідження стало вивчення та узагальнення підходів до формування й розвитку системи інформаційно-консультаційного забезпе-

чення сільськогосподарських товаровиробників в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У швидкоплинному світі, який наповнений безмежним числом інформаційних потоків, не тільки ефективний розвиток, а й виживання підприємств поставлено у залежність від вчасного та достовірного збору інформації, отримання якісних консультацій щодо виробничої, фінансової, маркетингової та інших видів господарської діяльності підприємств.

Особливої уваги потребує формування та розвиток механізму інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. Як зазначають В. Хахула та Б. Хахула: «В аграрному секторі України функціонують потужні інформаційні потоки, проте з різних причин, зокрема і внаслідок відомчих бар'єрів, вони використовуються не зовсім ефективно. За відсутності координації робіт відбувається дублювання у процесі створення деяких інформаційних продуктів» [1, с. 114].

Згідно М.О. Бондаренко, «система інформаційно-консультаційного (дорадчого) забезпечення в аграрному секторі економіки складається з чотирьох основних підсистем: інформаційно-довідкової, консультаційної, інноваційної, навчальної» [2, с. 21].

Інформаційно-консультаційне забезпечення аграрної сфери включає дві складових: інформаційну та консультаційну. Суть інформаційного забезпечення полягає у доведенні до аграріїв інформації щодо виробничих та організаційних питань, техніко-технологічних, права, менеджменту та маркетингу, фінансування, кредитування, інноваційної діяльності тощо, гарантування її достовірності та своєчасності. Консультування передбачає надання сільськогосподарським товаровиробникам необхідних теоретичних спеціальних знань та практичної підтримки на усіх етапах їх функціонування, допомоги у вирішенні назрілих проблем.

І. Свиноус та А. Гура виділяють «основні недоліки існуючих інформаційних систем агропродовольчого комплексу: застарілі технології збору, систематизації, обробки й поширення інформації, що не дозволяють забезпечити її оперативність та надійність; велика частка інформації низької якості, яка є застарілою або неструктурованою; обмеженість технічних можливостей доступу до національних та світових інформаційних ресурсів сільських жителів; відсутність механізмів зворотного зв'язку від сільського населення до центральних органів державної влади, науково-дослідних та навчальних установ тощо; нестача комплексних інформаційних ресурсів ринкового призначення та відсутність механізмів їх оновлення; відсутність ефективного спрямування існуючих інформацій-

них потоків на обслуговування сільського населення й аграрних підприємств; невідповідність інформації потребам сільського населення та сільськогосподарських виробників» [3, с. 101].

Побудова ефективного механізму інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників потребує впорядкування діяльності та інтеграції усіх дотичних служб як на загальнодержавному рівні, так і на регіональному незалежно від форм власності та господарювання.

А. Брояка виділяє головні засади організації ефективної інформаційно-консультаційної діяльності [4, с. 39]:

- відповідність її напрямів, методів та заходів цілям аграрної політики держави;
- відповідність результатів інформаційно-консультаційної діяльності завданню росту національного доходу країни та максимізації суспільного ефекту;
- зацікавленість сільгоспвиробників у послугах інформаційно-консультаційних служб та розширенні їхнього переліку;
- зацікавленість самих служб у досягненні зазначених вище результатів та в одержанні вигоди не тільки безпосередньо їхніми клієнтами, але й економіки країни загалом;
- зацікавленість регіонів в розвитку служб на їхніх територіях;
- результативність створення та роботи служби з позиції бюджету всіх рівнів (національного, місцевого, районного);
- зацікавленість у співробітництві із науково-дослідними установами, проектними інститутами, дослідними господарствами і станціями, освітніми установами та посередництві між ними і сільськогосподарськими товаровиробниками.

Основою формування ефективної системи інформаційно-консультаційного забезпечення аграрної сфери в Україні мають стати уже існуючі служби з розподілом їх повноважень. При цьому слід внести певні зміни та залучити необхідних суб'єктів до даного процесу.

Оцінкою роботи кожної служби та її придатності до входження в оновлену систему інформаційно-консультаційного забезпечення аграріїв можуть стати показники (критерії) результативності та ефективності діяльності. Це дасть змогу оновити структуру, кадровий склад суб'єкта даного процесу, змінити напрями та методи діяльності, перелік послуг, що надаються, модернізувати чи реструктуризувати його, забезпечивши ефективність функціонування в майбутньому.

У системі інформаційно-консультаційного забезпечення функціонують «сільськогосподарські дорадчі служби, дорадників та експертів-дорадників, які мають фахову підготовку, одержали кваліфікаційні свідоцтва та внесені до відповідного

Реєстру. Вони функціонують як громадські організації, кооперативи, у складі наукових установ чи вищих навчальних закладів тощо. З 2003 року об'єднуються Національною асоціацією сільськогосподарських дорадчих служб України» [4, с. 37].

Більшість сільськогосподарських дорадчих служб виникло за підтримки міжнародної технічної допомоги. На жаль, після завершення донорських проектів більшість створених служб припинило або скоротило свою інформаційно-консультаційну діяльність [5, с. 13]. Невдачі зазначених проектів часто обумовлені відірваністю від реалій українського суспільного життя чи недостатньою обізнаністю щодо них; несприйняттям їх важливості на той момент та запізніле визнання їх значущості, необхідності на державному рівні.

Більш успішними виявились дорадчі служби створені вітчизняними науковцями та сільськогосподарськими товаровиробниками, які працюють на госпрозрахунковій основі, але можуть отримувати бюджетні кошти на підтримку програм розвитку сіл та сільського господарства регіонів країни.

У системі інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників особливу роль слід відвести центрам наукового забезпечення агропромислового виробництва, які створені на базі дослідних станцій та науково-дослідних інститутів. Вони виконують роль господарств з випробування агропромислових інновацій на доцільність та відповідність місцевим природно-кліматичним умовам, а також їх поширення серед місцевих агропромислових виробників і консультування останніх щодо особливостей застосування нововведень. Проте, їх діяльність обмежується профілем діяльності провідної наукової установи, тому не завжди відповідає усім потребам аграріїв та селян.

Вдалим доповненням державного сектору інформаційно-консультаційного забезпечення є ринок приватних консультаційних послуг за європейським зразком. Проте, їх розвиток ускладнюється через досить високу вартість інформаційно-консультаційних послуг, яка не завжди відповідає якості.

Вирішенням назрілих проблем може стати створення відповідних центрів з надання інформаційно-консультаційних послуг аграріям при закладах вищої освіти аграрного спрямування та державних органах управління, які мають підготовлений належним чином персонал, здатний відповідати на запити сільськогосподарських товаровиробників; володіють потужним інноваційним потенціалом; озброєні сучасними засобами телекомунікації тощо.

Доцільно використати зарубіжний досвід зі створення системи регіональних інформаційно-консалтингових центрів (ІКЦ). А. Проциликіна та О. Дудник розглядають регіональну систему

інформаційно-консультаційного забезпечення як «сукупність взаємодіючих елементів управління, освіти, науки та елементів інфраструктури аграрного ринку, що становлять єдину систему, метою якої є ефективний збір, обробка, зберігання та передача інформації галузевим товаровиробникам, забезпечення доступу до неї, надання допомоги в її професійному використанні» [6, с. 56].

Регіональні ІКЦ можуть розташовуватись на базі районних управлінь сільського господарства при залученні науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти аграрного спрямування. Такі ІКЦ матимуть належне забезпечення високопрофесійними кадрами, які добре обізнані з проблемами галузі та здатні оперативно вирішувати виробничі, організаційні, фінансові, управлінські, маркетингові та інші питання сфери АПК. Районні ІКЦ стануть більш доступні для аграріїв, не відчуватимуть перенавантаження, матимуть більше можливостей для надання інформаційної та консультативної підтримки, сприяння технічному забезпеченню, аналізу наявних інновацій та ринку агропромислової продукції тощо.

В структурі регіональних ІКЦ доцільно створити відділи юридичного, економічного, технічно-інноваційного та навчального забезпечення. Їх працівники зможуть надавати інформаційно-консультаційні послуги щодо:

- оформлення та передачі прав власності на землю чи її оренди, оренди технічних засобів, укладання договорів, судових позовів (юридичний відділ);
- складання бізнес-плану, прийняття управлінських рішень, залучення інвестицій, розширення ринків збуту, враховуючи і вихід на зовнішні ринки, використання маркетингових інструментів тощо (економічний відділ);
- придбання нових видів техніки та запровадження новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції та можливої її переробки, введення стандартів, вирощування нових сортів рослин та розведення нових порід тварин (технічно-інноваційний відділ);
- надання освітніх послуг, проведення семінарів, тренінгів, майстер-класів, конференцій, пов'язаних з агропромисловим виробництвом (навчальний відділ).

Головні управління агропромислового розвитку в обласних центрах можуть стати центрами з координації взаємовідносин аграріїв з державними органами управління, ІКЦ та громадськістю.

Окрім того, В. Хахула та Б. Хахула пропонують «сформувати єдине аграрне інформаційне середовище й розробити автоматизовану інформаційно-аналітичну систему моніторингу агропромислового комплексу України (ІАС «Моніторинг аграрного ринку»), яка б задовольняла інформаційні потреби органів державної влади та неуря-

дових організацій, виробників і переробників сільськогосподарської продукції, підтримуючих АПК галузей, установ аграрної освіти і науки, сільського населення, а також всіх інших учасників аграрного сектору України або інших сторін, що пов'язані з ним» [1, с. 114].

Отримавши вільний доступ до такої інформаційно-аналітичної системи агропромислові товаровиробники зможуть швидко та легко знайти необхідну інформацію, подати запит на вирішення актуальної для них проблеми, знайомитись з результатами маркетингових досліджень, наявними інноваціями, актуальними курсами (семінарами чи освітніми курсами), державними програмами з підтримки аграріїв тощо.

Систематична моніторингова діяльність щодо відстеження результативності діяльності сільськогосподарських товаровиробників та наявних потреб сприятиме зростанню ефективності використання наявних ресурсів, підвищенню результативності їх діяльності та забезпечить розвиток сільських територій і сталий розвиток економіки країни.

Висновки з проведеного дослідження. Сучасний етап розвитку аграрної сфери та світові процеси вимагають модернізації системи інформаційно-консультаційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників на базі існуючих суб'єктів даного процесу та введення до нього нових служб і розмежування обов'язків кожного з них. Доцільно створити єдине аграрне інформаційне середовище й розробити автоматизовану інформаційно-аналітичну систему моніторингу АПК України. У комплексі це забезпечить зростання ефективності сільського господарства, розвиток сільських територій та сталий розвиток економіки країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Хахула В., Хахула Б. Формування системи інформаційно-консалтингових послуг інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць ТДАТУ ім. Д. Моторного (економічні науки)*. 2022. № 1(46). С. 112–120.
2. Бондаренко М.О. Інформаційно-консультаційне забезпечення аграрного виробництва та перспективи його розвитку в Україні. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2012. Вип. 1 (4). Т. 1. С. 19–23.
3. Свиноус І.В., Гура А.М. Організаційно-економічні засади формування інформаційно-консультаційного забезпечення збуту продукції сільськогосподарськими підприємствами. *Збірник наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2017. № 1-2. С. 97–104.
4. Брояка А.А. Концептуальні засади організації ефективного інформаційно-консультаційного

забезпечення сільського господарства. *Агросвіт*. 2016. № 21. С. 36–42.

5. Стратегічні напрями інституційного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні : аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2014. 45 с.

6. Прощаликіна А.М., Дудник О.С. Напрями вдосконалення інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного підприємництва в регіонах. *Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. № 4. С. 55–62.

REFERENCES:

1. Khakhula V., Khakhula B. (2022) Formuvannya systemy informatsiino-konsal'tynhovyykh posluh innovatsiynoho rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv [Formation of a system of information and consulting services for the innovative development of agricultural enterprises]. *Zbirnyk naukovykh prats TDATU im. D. Motornoho (ekonomichni nauky) – Collection of scientific works of TDATU named after D. Motorny (economic sciences)*. No. 1(46), pp. 112–120.
2. Bondarenko M.O. (2012) Informatsiino-konsultatsiine zabezpechennia ahrarynoho vyrobnytstva ta perspektyvy yoho rozvytku v Ukraini [Information and consulting support for agricultural production and prospects for its development in Ukraine]. *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahraryno akademii – Scientific works of the Poltava State Agrarian Academy*. No. 1(4). T. 1, pp. 19–23.
3. Svyynous I.V., Hura A.M. (2017) Orhanizatsiino-ekonomichni zasady formuvannya informatsiino-konsultatsiynoho zabezpechennia zbutu produktsii silskohospodarskymy pidpriemstvamy [Organizational and economic principles of the formation of informational and consulting support for the sale of products by agricultural enterprises]. *Zbirnyk nauk. prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnologichnoho universytetu (ekonomichni nauky) – Collection of sciences. works of Tavriyya State Agro-Technological University (Economic Sciences)*. No. 1-2, pp. 97–104.
4. Broiaka A.A. (2016) Kontseptualni zasady orhanizatsii efektyvnoho informatsiino-konsultatsiynoho zabezpechennia silskoho hospodarstva [Conceptual foundations of the organization of effective information and consulting support for agriculture]. *Ahrosvit – Agrosvit*. No. 21, pp. 36–42.
5. Stratehichni napriamy instytutsiynoho zabezpechennia rozvytku ahrarynoho sektoru v Ukraini : analitychna dopovid [Strategic directions of institutional support for the development of the agricultural sector in Ukraine: analytical report] (2014). Kyiv : NISD. (in Ukrainian)
6. Proshchalykina A.M., Dudnyk O.S. (2016) Napriamy vdoskonalennia informatsiino-konsultatsiynoho zabezpechennia ahrarynoho pidpriemnytstva v rehionakh [Directions for improving information and consulting support for agrarian entrepreneurship in the regions]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya «Economichni nauky» – Herald of Cherkasy University. Series «Economic Sciences»*. No. 4, pp. 55–62.